

DE NACHT VÓOR DE LANGE MESSEN

TONEEL *Romeinse tragedies* (2)

Korte inhoud van het voorafgaande. Ivo van Hove heeft met zijn toneelspelers van Toneelgroep Amsterdam drie Shakespeare-tragedies aan elkaar gelast die zich alle in het Romeinse Rijk afspelen. De marathon van zes uur (ook in twee afleveringen te bekijken) speelt in een ruimte die eruitziet als een kruising tussen een BBC-studio van *Newsnight* en een zaal waar Labour congresseert. Overall camera's en beeldschermen. Begonnen wordt met *Coriolanus* (1608), de veldheer en kandidaat-consul die hier wordt neergezet als een in de politiek onvolgroeide keifer die met name met volksvertegenwoordigers graag ruzie maakt en nogal hangt aan de opvattingen van zijn moeder. Ik vroeg me twee weken geleden af of dat niet een té beperkte visie op het stuk is.

Coriolanus opent met een scène die door Ivo van Hove wordt weggelaten. Er dreigt een hongersnood. Plebejers rebelleren tegen senatoren: zij vreten alles op en laten het volk de kruimels, dat is ongeveer de kern van de verwijten. Menenius, vriend van Coriolanus en raspoliticus, vertelt de plebejers het sprookje van de ledematen die in opstand komen tegen de buik. Menenius draait de woede van de plebejers (de werkzame ledematen) tegen de vraatzuchtige buik (de senatoren) om: de buik stuurt de lichaamssappen via bloedbanen, hart, longen en hersens naar de ledematen zodat zij kunnen werken. Plebejers zouden de senatoren daarom juist dankbaar moeten zijn. Dan komt Caius Martius 'Coriolanus' op en schiet Menenius' metafoor aan flarden: het volk is door zijn ongeduld schuldig aan de chaos in Rome. Shakespeares mededeling lijkt hier te zijn: klassenstrijd verdraagt geen nuances, dat geeft maar rotzooi en voedt de rancune in het *Gesundes Volksempfinden*. Door de figuur van Coriolanus terug te brengen tot een ordinaire ruziezoeker en een nooit volwassen geworden kind van een dominante patrieciërsmoeder reduceert Ivo van Hove de gecompliceerde plot van *Coriolanus* en maakt de context ervan min of meer onzichtbaar. Het is een keuze, maar wel een aanvechtbare.

Heel anders gaat het toe in de tragedie van Julius Caesar, geschreven in 1599, vlak voor *Hamlet*, hier gespeeld direct in aansluiting

op *Coriolanus*. Dit stuk speelt zich ruim vier eeuwen later af. Rome is een min of meer volgroeide republiek geworden, men beheerst er het politieke handwerk. Het is een van de meest compact geschreven stukken van Shakespeare. Begonnen wordt met discussies onder politici over de positie van de geniale veldheer en strateeg Caesar, die steeds meer ambities toont in een richting die in de Republiek Rome *not done* zijn: die van usurpator, dictator, tiran. Men besluit Caesar te offeren voor het ideaal van de Republiek – putschisten als idealisten, het is wennen, maar zo profileren ze zichzelf, zo rechtvaardigen ze hun daad. Dan volgt, in de tweede akte, de nacht vóór de ochtend van de lange messen, de vijftiende maart, 44 voor Christus. In het derde bedrijf wordt Caesar gedood en zien we hoe de samenzweerders (onder leiding van Brutus) en de buitenstaander (Marcus Antonius) hun posities betrekken. De rest is afwikkeling: de samenzweerders lopen ruziënd in de val van hun eigen drogredenen, aan het eind wordt Rome geregeerd door een driemanschap: Octavius Caesar (aangenomen zoon van Julius Caesar), Lepidus en Marcus Antonius.

Met name in het middendeel van dit stuk is de wijze van monteren van Ivo van Hove effectief. De vorm breekt als het ware de vertelling open. De doorwaakte nachten van Caesar en diens vrouw Calpurnia (Hugo Koolschijn en Janni Goslinga) en Brutus en diens vrouw Portia (Jacob Derwig en Karina Smulders) zijn scenisch en in close-ups op grote schermen door elkaar heen gesneden. Brutus en Portia hebben beiden één bediende, Lucius. Hij is hier geen optredend personage. Derwig en Smulders spreken zijn teksten, Brutus en Portia zijn via Lucius met zichzelf in gesprek – zo komen ze de angstige nacht door. Mooi.

Dan volgt de moord. En aansluitend Shakespeares *coup de théâtre*: de beroemde redevoeringen bij het lijk van Julius Caesar. Hier worden de politieke kaarten opnieuw geschud. En deze keer definitief.

(wordt vervolgd)

LOEK ZONNEVELD

Romeinse tragedies, *reprise in Amsterdam vanaf 9 augustus, daarna tournee; www.toneelgroepamsterdam.nl*